

est naturarum non substantiarum. Porro naturas diversas constitui posse in corporibus ex combinatione virium demonstravimus superius Th. XVII. Vires autem quae combinantur aequa esse possunt sive plasticae, sive mechanicae; resultans vero erit diversa in diversis, et sic cuius naturae sua propria vis conveniet.

Ceterum sedulo notandum est quod non solae vires plasticae eae sunt quae finem determinatum ex sui natura habent. Nam et vires sitae in motu finem habent determinatum; singulae enim non quemvis effectum, sed certum tantum obtinere valent, idque ex natura sui, iuxta rationem nempe intrinsecam illius motus quo corpus agit. Discrimen proinde inter has vires quae mechanicae appellantur, et eas, quas vocant formatrices, non est *ex parte* finis, sed *ex parte* constitutionis et originis earum; vis enim plastica est simplex vis, quae semper eadem est idemque facit: vis mechanica est vis, vel resultans ex combinatione plurium motuum, quorum singuli seorsim diversos effectus edere valent, vel est unus simplex motus, qui accidentaliter inest, et in aliud, ut aiunt, transformari potest.

ARTIC. II.

De principiis seu elementis naturae corporeae.

Quaestio est de elementis constitutivis naturae corporeae. Constat enim naturas corporeas compositas esse, nam inter easdem mutatio intercedit, aliqua re manente, et aliquatrum abeunte, tum adveniente. Sunt ergo quaedam intrinseca principia, ut Philosophus appellat, quibus corporeae naturae constituuntur. Quaeritur quaenam sint haec principia. Quaestio ista, quae proprie est physica, nam medium demonstrationis eius proprium est physicum, exarsit hac

nostra aetate inter veteris philosophiae sectatores, eosque ita commovit, ut verendum sit ne praeter mentes animi quoque dissidentur. Exponendum primum nobis est sistema, quod vocatur peripateticum, licet antiquius sit peripateticis, ad cuius expositionem sic gradum facimus.

Illud eo summatim reddit ut corporeae substantiae dupli principio intrinseco constituantur, quorum alterum sit *materia prima* υλη (additum illud *prima* posterioribus debetur; veteres υλην simpliciter appellabant, qua voce aliquid informe, inconditum, sylva vel χαος significatur), alterum sit *forma*, μορφη, ειδος (atque ita simpliciter hoc alterum elementum a Philosopho appellatur; dicta est autem cum addito *forma substantialis*, quia substantiam constituit). Illa est communis omnibus corporibus, inter quae mutatio intercedit, et est pars determinabilis; haec est propria singularum substantiarum, atque pars determinans naturae earum.

Materiam primam υλην informem, inordinatam, irquietam, turpem Plato in Timaeo admisit. Porro circa materiae conceptum Plato reprehendit nunquam, quod sciam, ab Aristotele. Iam vero advertendum est υλην Platonis, quantumvis informis et turpis dicatur, fuisse substantiam in ratione substantiae completam, nam e sententia Platonis ab aeterno exstitit (cf. quae dicimus in nota ad Th. XXIX) sine formis, quas Deus in tempore induxit mundum condens. Existebat igitur materia per se ante mundum sine forma; erat ergo iuxta Platonem substantia completa. Liquet autem rationem cur hanc materiam Plato admisit eam fuisse, quia non putabat possibilem creationem, ideoque subiectum aliquid postulabat e quo Deus mundum conderet. Lege Dialogum citatum. Quia vero in eo dialogo non novam doctrinam Plato proponit, sed quam Timaeus Locrensis, qui loquens inducitur, tradiderat; patet doctrinam hanc de materia informi vetustiorem esse Platone, et deberi potius Pythagoricis, quorum unus erat ille Timaeus. Cf. Ocellum Lu-canum De Universi natura, Architam Tarentinum De Principiis, Timaeum ipsum Locrensem De Anima mundi (Didot Fragmenta veterum Philosophorum Vol. II).

Aristoteles, qui non solum materiam, sed mundum ab aeterno esse voluit (cf. notam citatam) non admisit unquam materiam fuisse sine forma. Materiam porro voluit esse *subiectum primum transmutationum substantialium*. Advertebat enim Philosophus duplēm potissimum distinguendam esse mutationem, alteram accidentalem, alteram substantialē; nec alterari tantum corpora, cum mutationes subeunt, sed novas etiam substantialias fieri.

Non negat autem Philosophus materiam esse substantialiam, imo id affirmat manifestum esse, quia est, inquit, *subiectum transmutationum* (M. VIII. 1): asserit tamen formam esse magis substantialiam quam materiam (M. VI. 2); ibidemque docet subiectum secundum quendam modum dici materiam ὕλην, secundum aliū modum dici formam μορφὴν, secundum tertium modum dici compositum τὸ ἐξ τούτων. Quod alibi (M. VIII. 6) aliis verbis docet inquiens « sunt autem ut dictum est (ibid. c. 1) et materia ὕλη ultima (h. e. appropriata ad formam), et forma μορφὴ idem ταῦτο: et illud quidem potentia, hoc autem actu. » Idem negat formam fieri, sed totum fieri docet, quia quod fit, fit ex aliqua materia; si ergo et forma fieret, deberet fieri ex aliqua materia, et idcirco composita esset et ipsa ex aliqua materia et forma, et sic processus haberetur in infinitum (M. VIII. 8).

Duplex ergo iuxta Philosophum in substantia corporea distinguendum est elementum, *materia*, quae commune est subiectum omnium, et per se non est ulla determinata substantia seu natura οὐ τὸδε τι, nec ullum determinatum quantum aut quale οὐδὲ ποσοῦ, οὐδὲ ποιοῦ, aut aliquid aliud: *forma*, quae est principium determinatae speciei sive naturae, principium proinde activitatis et motus, quae est idcirco materiae ἐνέργεια, vel nova appellatione ἐντελεχεία. Quapropter materia est per se *ens in potentia*, in potentia scilicet ad certam et determinatam naturam: forma est *actus eius*, sive forma inexsistente fit materia actu talis substantia seu natura. Aristoteles autem non docet materiam esse in potentia ad novam realitatem, quae incipiat

esse, suscipiendam, quam imo negat fieri, quemadmodum non fit rotunditas (M. VII. 8), quae certe non est realitas distincta ab aere quod fit rotundum.

Sententia Aristotelis, dempta exsistentia a se materiae, eiusque aeternitate, recepta fuit a Scholasticis, et uberior expolita. Operae pretium est Scholasticorum doctrinam exponere, qualis nunc repraesentatur, seposita paululum quaestione critica de sententia Angelici Doctoris, ne duas quaestiones prorsus diversas permisceamus, quid nempe rei veritas ferat, et quid aliquis auctor licet nobilissimus censuerit.

Systema istud hue redit: substantia corporeā spectari potest, et cum fit et cum facta est. Cum facta est, coalescit ex duobus principiis, iisque realiter distinctis, quorum unum commune est omnibus substantiis corporeis sublunaribus, alterum proprium cuiusque, quo certa species seu essentia rei determinatur. Illud *materia prima*, hoc *forma substantialis* appellatur.

Nec *materia*, nec *forma* singillatim sunt substantia, sed partes sunt substancialiae: *materia* est *potentia substantialis*, *forma* est *actus substantialis*. Eadem autem materia potest induere diversas formas. Una est substantia ex materia et forma, unumque esse substancialē; quod esse communicatur materiae a forma. Imo addunt severiores Peripatetici exsistentiam materiae eandem esse ac exsistentiam formae quae ei communicatur, materiam per se non posse vel per divinam virtutem existere sine aliqua forma, licet sit alia res a forma.

Forma per se est simplex, sed per accidens, eo quod scilicet unitur materiae, fit formaliter extensa, divisibilis nempe realiter: *materia* est extensa propter formam a qua est omne accidens in materia; *materia* enim per se nec est *qualis*, nec *quanta*.

Si spectetur substantia in fieri, forma producitur a causa materiali, quae eam educit e potentia materiae; idque verum esse volunt Peripatetici pro quavis forma substanciali, excepta anima rationali. Praeterea ad gignendum substancialiam, praeter duo praedicta elementa, materiam ut subiectum pro-

ductionis, formam ut terminum productionis, concurrit *privatio*, h. e. privatio formae tum praecedentis, in fine generationis, tum subsequentis, ante generationem, ad illam enim materia est in potentia cum transmutatur. Calidum enim fit ex non calido, et caro ex eo quod non est caro. Privatio tamen modus est materiae, quae privata est forma, non tertium elementum distinctum. Tandem licet forma nova edueatur de potentia materiae, ipsa tamen vere non fit, sed fit proprie compositum.

Igitur cum constet substantias omnes corporales invicem transmutari, subiectum illud, in quo ultimo resolvuntur, dicitur *materia prima*, quae definiri potest: *subiectum transmutationum substantialium*; quod per se non est *quid* h. e. substantia, non est *quale*, aut *quantum*. Quia quantitas et qualitates sunt accidentia substantiae corporeae, quae proinde habent exsistente forma, et per formam. *Forma* vero definiri potest: *actus substantialis materiae primae*, sive id per quod inexsistens materia est talis substantia.

Compositum ex materia prima et forma appellatur materia secunda, quae sensibilis est, h. e. corpus. Productio novae substantiae dicitur *generatio*, eiusque desitio *corruptionis*.

Corpora prima sunt ea, quae constant ex materia prima et formis elementaribus, eaque simplicia vocantur: sunt autem quatuor, ignis, aer, aqua, terra. Quae ex his prioribus coalescunt, sunt corpora mixta. Volunt rigidiores Peripatetici in corporibus mixtis, licet virtute maneant qualitates componentium, unam tamen in iis esse formam substantialem.

Liquet ex dictis generationem unius substantiae esse corruptionem alterius, et vicissim; abeunte enim una forma a materia, alia advenire debet, et nova adveniente, prior abire debet; quia et nequit materia esse sine forma, et nequeunt plures formae substantiales, saltem eiusdem ordinis, esse simul.

Argumentum unicum, quo veteres demonstrabant hoc

systema, illud est quod petebant ex mutationibus, ut ipsi aiebant, substantialibus, supposita unitate substantiali corporis, quae ex pluribus completis in ratione substantiae prodire nequeat. Constat scilicet experientia unam substantiam vi agentium naturalium transmutari in aliam, puta panem in carnem. In hac transmutatione aliquid commune remanet in utroque, quia non est creatio: aliquid proprium desinit, et aliquid proprium incipit: desinit quod est proprium prioris, incipit quod proprium est posterioris. Commune est materia prima, proprium tum forma panis quae desinit, tum forma carnis, quae incipit esse in ea materia. Haec autem materia est potentia in ratione substantiae, et forma est realitas distincta, non modus tantum materiae; nam secus si materia sit substantia, et forma modus eius, id quod desinit, et id quod fit non different substantialiter, sed accidentaliter, nulla reapse esset mutatio substantiarum: neque id quod fit, esset aliquid unum unitate substanciali, sed accidentalis, resultante nempe ex substantia eiusque modo accidentalis. Atqui aiunt, reapse mutatio est substantialis, nam proprietates diversae, et frequenter oppositae competit ei quod desinit, et illi quod incipit; quemadmodum prorsus sunt diversae proprietates panis et proprietates carnis. Ergo novum subiectum idoneum harum proprietatum incipit esse; subiectum autem proprietatum est substantia, et subiecta diversarum proprietatum sunt diversae substantiae: ergo in huiusmodi transmutationibus nova substantia fit. Quia vero substantia est realitas; igitur in his mutationibus nova fit realitas, ut sit nova substantia. Non quidem fit nova realitas ex toto, quia non est creatio, sed ex parte principi determinantis speciem substantiae, h. e. fit nova realitas formae. Idecirco corpora in facto esse dupli distinto elemento seu principio constant, materia nempe et forma.

Porro materia non est ex se sola substantia, sed pars substantiae: si enim ex se sola est substantia, cum transmutatur ad formam, forma, quae ei unitur, se habebit ut accidens eius; quidquid enim advenit substantiae constitutae, est accidens eius, et sic mutatio ab una forma ad aliam